

IZVOARE ISTORICE COMENTATE

DECLARAȚIA SFATULUI ȚĂRII REPUBLICII DEMOCRATICE MOLDOVENEȘTI DE UNIRE A BASARABIEI CU ROMÂNIA

ADRIAN PASCU

Textul documentului

În numele poporului Basarabiei ¹,

Sfatul Țării ² declară :

Republica Democratică Moldovenească ³ (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile ei granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove ⁴, în puterea dreptului istoric ⁵ și dreptului de neam ⁶, pe baza principiului că noroadele ⁷ singure să-și hotărască soarta lor de azi înainte și pentru totdeauna ⁸, se unește cu mama sa România ⁹.

Această unire se face pe următoarele baze :

1. Sfatul Țării actual rămâne mai departe pentru rezolvarea și realizarea reformei agrare după nevoile și cererile norodului ¹⁰, aceste hotărâri se vor recunoaște de guvernul român.

2. Basarabia își păstrează autonomia provincială având un Sfat al Țării (dieta ¹¹), ales în viitor prin vot universal, egal, direct și secret ¹², cu un organ implinitor ¹³ și administrație proprie ¹⁴.

3. Competența Sfatului Țării este : a) votarea bugetelor locale ¹⁵ ; b) controlul tuturor organelor zemstvelor ¹⁶ și orașelor ¹⁷ ; c) numirea tuturor funcționarilor administrației locale ¹⁸ prin organul său implinitor ¹⁹, iar funcționarii înalți ²⁰ sunt întâriți de guvern ²¹.

4. Recrutarea armatei se va face în principiu pe baze teritoriale ²².

5. Legile în vigoare și organizația locală (zemstve și orașe) rămân în vigoare și vor putea fi schimbate de Parlamentul român, numai după ce vor lua parte la lucrările lui și reprezentanții Basarabiei ²³.

6. Respectarea drepturilor minorităților din Basarabia ²⁴.

7. Doi reprezentanți ai Basarabiei vor intra în Consiliul de Miniștri român, acum desemnați de actualul Sfat al Țării ²⁵, iar pe viitor luați din sânul reprezentanților Basarabiei în Parlamentul român.

8. Basarabia va trimite în Parlamentul român un număr de reprezentanți proporțional cu populația ²⁶, aleși pe baza votului universal, egal, direct și secret ²⁷.

9. Toate alegerile din Basarabia pentru volost ²⁸ și sate ²⁹, orașe, zemstve și Parlament se vor face pe baza votului universal, egal, secret și direct ³⁰.

10. Libertatea personală, libertatea tiparului, a cuvântului, a credinței, a adunărilor și toate libertățile obștești vor fi garantate prin constituție³¹.

11. Toate călcările de legi făcute din motive politice și în vremurile tulburi ale prefacerii din urmă sunt amnistiate³².

Basarabia unindu-se ca fiică cu mama sa România³³, Parlamentul român va hotărî convocarea neîntârziată a Constituanței³⁴, în care vor intra proporțional cu populația și reprezentanții Basarabiei aleși prin vot universal, egal, direct și secret, spre a hotărî împreună cu toți înscrierea în Constituție a principiilor și a garanțiilor de mai sus³⁵.

*Trăiască unirea Basarabiei cu România de-a pururi și totdeauna!*³⁶.

Primită în Sfatul Țării la 27 martie 1918³⁷, Chișinău³⁸

Președintele Sfatului Țării,

I. Inculț³⁹

Secretarul Sfatului Țării,

I. Buzdugan⁴⁰

Comentariul științific

1. Autorii declarației aveau în vedere întreaga populație dintre Prut și Nistru, teritoriu denumit de ruși, din 1812, Basarabia. Inițial, această denumire a fost dată numai zonei septentrionale din imediata apropiere a gurilor Dunării și a litoralului pontic, până aproape de Cetatea Albă, după numele lui Basarab I, întemeietorul statului medieval „Valahia nord-dunăreană” (ulterior Ungro-Vlahia, respectiv „Țara Românească de lângă Ungaria”).

2. Organ legislativ constituit în toamna anului 1917. Cuprindea, la un moment dat, 150 deputați aleși pe criterii democratice; 105 deputați reprezentau populația majoritară (românii) și 45, minoritățile din Basarabia (15 deputați ucraineni, 14 evrei, 8 găgăuzi, 7 ruși, 2 germani, 1 polonez, 1 armean, 1 grec).

3. Constituită la 21 noiembrie/4 decembrie 1917, dată după care va intra în componența Republicii Federative Democratice Ruse, Republica Democratică Moldovenească a fost proclamată independentă de Sfatul Țării, cu unanimitate de voturi, la 24 ianuarie 1918.

4. Referire la anul 1812; de adăugat schimbările teritoriale din anii 1856 și 1878.

5. Istoria multiseculară care precedase raptul teritorial din 1812.

6. Conștiința populației majoritare privind unitatea etnică cu locuitorii din dreapta râului Prut.

7. Popoarele.

8. Principiul autodeterminării care a condus la separarea de Rusia, la proclamarea, pentru moment, a independenței, în perspectiva unirii cu țara majorității locuitorilor de aceeași limbă.

9. Subliniere în textul original.

10. În prezența armatei române, la începutul anului 1918, Sfatul Țării a votat proiectul legii agrare inspirate de decretul bolșevic și prin care era abolită proprietatea „asupra pământului, pădurilor, subsolului și apelor”, fără despăgubire.

11. Ulterior, la această condiție se va renunța. Vezi, infra., nota 35.

12. Astfel au fost aleși înșiși membrii Sfatului Țării; deputații reprezentau Congresul militar, Sovietul țăranilor moldoveni, organizațiile sătosești și departamentale, orașele-reședință de ținut și capitala provinciei, sindicatele muncitorești și intelectuale, corporațiile, partidele și grupările politice de diferite orientări ideologice (socialiști revoluționari, socialiști agrarieni, naționaliști democrați etc.).

13. Încă din decembrie 1917, Sfatul Țării alesese un organ executiv (cu atribuțiile unui guvern, ale unui consiliu de miniștri), care — concretizând „solicitarrea unor organizații militare” — a acceptat intrarea armatei române în Basarabia (trecerea Prutului a avut loc la 8/21 ianuarie 1918).

14. Altă „condiție”, asupra căreia Sfatul Țării va reveni în ședința sa din 27 noiembrie 1918 (infra, notele 35 și 40).

15. Este vorba despre fondurile „guberniale” (provinciale) și departamentale (infra, notele 16-17 și 28).

16. Subdiviziuni administrative rurale, impuse în timpul ocupației țariste.

17. Chișinău — reședința „zemstvei guberniale” și alte orașe unde își aveau sediile „zemstvale departamentale” (în general, foste reședințe de ținuturi; ulterior, reședințe ale județelor Bălți, Cahul, Cetatea Albă, Hotin, Ismail, Lăpușna, Orhei, Soroca, Tighina).

18. Supra, notele 16-17; infra, nota 28.

19. Supra, nota 13.

20. Conducătorii administrației provinciale.

21. Numiți de guvernul prezidat de dr. D. Ciugureanu, dar confirmați, ulterior, de șeful puterii executive a României.

22. Efectuarea serviciului militar în provincia natală.

23. A se vedea și prevederile Art. 41 din Constituția promulgată la 28 martie 1923.

24. Prevăzute în Art. 7-9 ale legii fundamentale menționate.

25. La 9/22 aprilie 1918, profesorul Ion Inculeț și medicul Daniel Ciugureanu sunt incluși în guvernul prezidat de Alexandru Marghiloman, ca secretari de stat. Cei doi ocupă aceleași funcții și în guvernele conduse de generalii Constantin Coandă (în toamna anului 1918) și Arthur Văitoianu (septembrie—decembrie 1919). În guvernul prezidat de Al. Vaida-Voievod (1 decembrie 1919—13 martie 1920), *ministru pentru Basarabia* a fost Pantelimon Halippa, în timp ce Ion Inculeț a funcționat ca ministru secretar de stat. Ultimul ocupă aceeași demnitate, nominalizată însă la Departamentul Sănătate și Ocrotiri Sociale, în guvernele liberale din anii 1922—1926 și 1927—1928, conduse succesiv de I. I. C. Brătianu, Barbu Știrbey și Vintilă I. C. Brătianu. Pan. Halippa a funcționat ca ministru secretar de stat (dar și ad-interim, la Lucrări Publice și Comunale, apoi la Muncă, Sănătate și Ocrotiri Sociale), în guvernele P.N.T. din anii 1928—1933, prezidate de Iuliu Maniu, G. G. Mironescu și Al. Vaida Voievod. Din guvernul condus de N. Iorga, între 18 aprilie 1931 — 6 iunie 1932, a făcut parte și I. Buzdugan, subsecretar de stat la Industrie și Comerț.

26. Potrivit recensământului din 1930, Basarabia avea 2.864.402 locuitori, dintre care: români — 1.610.757 (56,2%), ruși — 351.912 (12,3%), ruteni/ucraineni — 314.211 (11%), evrei — 204.858 (7,2%), bulgari — 163.726 (5,7%), găgăuzi — 98.172

(3,4%), germani — 81.089 (2,8%), țigani — 13.518 (0,5%), polonezi — 8.104 (0,3%), greci — 2.044, armeni — 1.509, albanezi — 1.089, turci — 541 etc.

27. Supra, nota 13.

28. Plăși.

29. Existau aproape 1.600 așezări rurale.

30. Supra, notele 13 și 27.

31. Constituția din 1923, Titlul 11, *Despre drepturile românilor*, Art. 5-32.

32. Referiri la dramaticele confruntări politice și militare care au precedat opțiunea unionistă cu caracter plebiscitar, democratic.

33. Supra, nota 9.

34. Își va începe lucrările în anul 1919.

35. Reconsiderarea întregii problematice, în *Declarația Sfatului Țării privind renunțarea la condițiile în vederea Unirii*, Chișinău, 27 noiembrie 1918; vezi infra, nota 40.

36. Subliniere în textul din epocă.

37. 9 aprilie 1918 (st. n.).

38. Propunerea de unire a fost formulată de „blocul moldovenesc” din Sfatul Țării, în dimineața zilei de 27 martie/9 aprilie 1918. Concomitent, biroul Sfatului Țării a hotărât să-l invite pe prim-ministrul României, Al. Marghiloman, conducătorul delegației guvernamentale venite de la Iași, în ajun, la invitația lui I. Inculeț, să prezinte „punctul de vedere” al puterii executive din Regat. La orele 4 după amiază, Al. Marghiloman anunță că, „menținându-se libertățile locale și obiceiurile pământului”, guvernul M. S. Regele Ferdinand „ar dori (...) să nu fie nici o discordanță cu ideea constituțională de stat unitar român”. Conducătorul guvernului român s-a retras apoi, deputații Sfatului Țării dezbătând, în continuare, *Declarația privind unirea Basarabiei cu România*. Supusă la vot, pentru s-au declarat 86 de deputați (3 voturi contra, 36 abțineri și 13 deputați absenți). Seara, la ora 7, Al. Marghiloman și alți membri ai delegației guvernamentale române au revenit „la palatul liceului nobilimei, în care Sfatul Țării își ține ședințele”, unde i se comunică rezultatul votului.

39. „Profesor de matematică, figură de o liniște (...) care părea însăși o asigurare de mai bine” (cum îl caracteriza N. Iorga), I. Inculeț condusese, la rândul-i, delegația basarabeană care se deplasase la Iași, în zilele anterioare, pentru „a cere unirea”. El a fost însoțit de Pantelimon Halippa, vicepreședintele Sfatului Țării, de doctorul Daniel Ciuguranu — „prezidentul Consiliului de miniștri” ai R.D.M. Demersul lor unionist a fost sprijinit, totodată, de numeroși deputați, dintre care îl amintim pe scriitorul și omul politic C. Stere, reprezentant în Sfatul Țării al locuitorilor din Soroca.

40. *Declarația...* a fost publicată în ziarul „*România nouă*”. *Organ de propagandă pentru unirea politică a tuturor românilor* (Chișinău) an II, nr. 57 din 28 martie 1918, p. 1. Concomitent, prin telegraf, Al. Marghiloman îl anunță pe regele Ferdinand, aflat în Bârlad, despre „proclamarea Unirii” la Chișinău; șeful statului român răspunde printr-o telegramă adresată lui I. Inculeț și D. Ciugureanu („Monitorul Oficial”, nr. 309 din 30 martie/12 aprilie 1918, p. 3769—3770). La câteva zile după „Unirea cu România mamă a Bucovinei, Ardealului, Banatului și ținuturilor ungurești, locuite de români”, Sfatul Țării „declară că Basarabia re-

nunță la condițiile de unire, stipulate în actul din 27 martie, fiind încredințată că în România tuturor românilor regimul curat democratic este asigurat". În consecință, însuși Sfatul Țării se autodizolvă, urmând ca întreaga activitate legislativă să revină Constituantei de la București (vezi *Declarația Sfantului Țării privind renunțarea la condițiile în vederea Unirii*, Chișinău, 27 noiembrie, stil vechi, deci 10 decembrie 1918, stil nou; documentul era semnat de președintele Pan Halippa; vicepreședinți: V. Bărcă și G. Buruiană; secretar A. Scobiola).

Considerații metodice

În cadrul temei „Desăvârșirea unității naționale a statului român”, documentul este strict necesar pentru învățarea aspectelor istorice referitoare la prima etapă a Unirii din 1918. Astfel, după ce sunt dezbătute condițiile specifice Basarabiei, îndeosebi inițiativele Sfatului Țării, izvorul diplomatic respectiv, prezent atât în mapa profesorului cât și în cea a elevului, este citit și analizat. *Interpretarea de text și reflecția personală* întregesc, în acest mod, concluziile desprinse din „secvențele” didactice pe metode și procede ca: expunerea, demonstrația cu ajutorul hărții murale, conversația euristică, *Brainstorming*-ul, argumentarea cu fapte. Totodată, printr-o firească „fixare parțială”, profesorul pregătește clasa pentru testele de evaluare formativă și sumativă; realizate ulterior în cadrul amintitei teme prevăzute de programă, aceste teste vor oferi elevilor posibilitatea identificării și comparării prevederilor principalelor documente programatice ale Marelui Unirii, măsura în care personalitățile politice și culturale ale vremii au contribuit la făurirea statului național unitar român.

Bibliografie selectivă

- CIOBANU, ȘTEFAN — *Unirea Basarabiei. Studii și documente cu privire la mișcarea națională din Basarabia în anii 1917—1918*, București, 1929.
- CIOBANU, ȘTEFAN — *Basarabia. Populația. Istoria. Cultura*, București—Chișinău, 1992.
- NISTOR, ION I. — *Istoria Basarabiei*. Cernăuți, 1923.